BEVEZETŐ GONDOLATOK

A Jézus Szíve Szkóla soron következő füzete a karácsonyi szentmisék énekeit tartalmazza, és bőséges válogatást nyújt a gazdag és közismert magyar karácsonyi énekhagyományból. Ez az énekkincs évszázadok során több rétegben formálódott, és a keresztény nép közös lelki örökségévé vált, sok esetben a különböző keresztény felekezeteken is átívelő módon.
Szinte megszámlálhatatlan azoknak az énekeknek a sora, amelyek a liturgia, a gregorián hagyomány vagy a többszólamú egyházzene közegében kaptak helyet. Még ennél is nagyobb azoknak az énekeknek a száma, amelyeket a hívő nép imádsága, Krisztus iránti szeretete és ünnepi áhítata hozott létre. Ezek az énekek hosszú nemzedékek során formálódtak, csiszolódtak, és számos változatukban valódi zenei ékkövekké váltak.
Jelen füzetben, valamint a hozzá kapcsolódó honlapon e gazdag örökség jelentős részét hangfelvételek formájában is közreadjuk. Célunk, hogy a legértékesebb karácsonyi énekek fennmaradjanak, ismét élő gyakorlattá váljanak, és egykor újra közös éneklésben ragyoghassanak fel Isten népének ajkán.

A LITURGIKUS ÉNEKEK SZÖVEGEGYÜTTESEIRŐL

Amint azt a borítólapon is láthattuk, a karácsony misztériumát négy szentmise szövegegyüttese bontja ki előttünk. Mindegyik miséhez saját énekszövegek tartoznak, amelyeket az Egyház liturgikus hagyománya nagy gondossággal és teológiai pontossággal jelölt ki.
E szövegek tanulmányozása rendkívül termékeny és gazdagító lehet, hiszen forrásuk maga a kinyilatkoztatás. A Szentírás szavaival tanítanak bennünket arra, hogyan dicsőítsük a második isteni személy által az örök Szentháromságot. Jézus Krisztus földi küldetésének lényegét maga így foglalta össze: megismerteti velünk az Atyát, és ez az ismeret az örök élet forrása.

A megtestesülés misztériumában ez az isteni szándék válik láthatóvá és történetivé. Az örök Ige azért jön közénk, hogy feltárja előttünk az Atya szeretetét, és életünk végső céljává tegye annak befogadását. A karácsonyi liturgia énekei ezért újra és újra elénk állítják az atyai ajándékozó szeretetet, a Fiú önkiüresítő alázatát, a Boldogságos Szűz Mária szűzi anyaságát, valamint a bűntelen emberi természet felvételének csodáját.
Ugyanez a test, amelyet a Fiú Betlehemben magára öltött, a kereszten feláldozott és feltámadásban megdicsőített, a szentmisében ma is jelen van. A kenyér és a bor színe alatt reánk várakozik ugyanaz az alázatos Isten, aki egykor a jászolban feküdt. Ezért a karácsonyi liturgia szemlélése mindig az Eucharisztia misztériumára mutat.
Tekintsük át tehát a karácsonyi szentmisék egyes tételeit mint önálló, ugyanakkor egymásnak komplementer szöveggyűjteményét, különös tekintettel egybevetve szent Bonaventúra – *a legnagyobb ferences teológus* – fő művének az *Itinerarium*ban karácsonyszemléletével:

KARÁCSONYI INTROITUS GYŰJTEMÉNY

A négy karácsonyi introitus és *Szent Bonaventúra misztikája* között nem egyszerű szöveg-párhuzamok vannak, hanem ugyanannak a lelki útnak két különböző megfogalmazása. Az *Itinerarium mentis in Deum* ("A lélek útja Istenhez") alapvetően a lélek felemelkedését írja le: a teremtett világ szemléletétől Krisztuson át az isteni életbe való belépésig. A karácsony négy miséje pedig liturgikus formában ugyanezt a mozgást jeleníti meg.

1. HODIE SCIETIS ÉS A VÁGYAKOZÓ KERESÉS

A vigília introitusa: *Hodie scietis quia veniet Dominus...* még nem a birtoklásról, hanem a várakozásról szól. Az *Itinerarium* elején Bonaventúra hangsúlyozza, hogy Isten megismerése nem az értelem technikai teljesítménye, hanem kegyelmi meghívás. A híres kezdő ima szerint: „Senki sem jut el a szemlélődésre, csak a vágyakozás tüze által.” A "ma megtudjátok" liturgikus ígérete

megfelel annak a bonaventúrai felismerésnek, hogy az ember még úton van, de már kapott meghívást. A vigília az *itinerarium* kezdeti szakasza.
Másképpen fogalmazva: a liturgia mondja: **"Meg fogjátok látni."** Bonaventúra ezzel párhuzamban ezt tanítja: **"Induljatok el, hogy lássatok."**

2. DOMINUS DIXIT AD ME ÉS AZ ÖRÖK FIÚ

Az éjféli mise introitusa: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ez a karácsonyi liturgia legbonaventúraibb szövege. Bonaventúra egész krisztológiájának középpontjában áll, hogy Krisztus nem pusztán egy történelmi személy, hanem az Atya örök Igéje. A *Breviloquium* és a *Collationes in Hexaëmeron* újra és újra visszatér ehhez: *az Atya örök önkifejezése az Ige*, minden teremtmény az Igében lévő ősképek szerint jött létre, Krisztus a teremtés és az üdvösség középpontja. Az éjféli mise tehát nem elsősorban Betlehemről szól. Bonaventúra szerint az éjféli sötétségben az Egyház az örökkévalóság mélységébe tekint. A "ma" (*hodie*) itt nem naptári időt jelent. Az örök jelen "ma"-ja: az Atya örök nemzése. Ez az a pont, ahol a bonaventúrai metafizika [= *a fizikai valóságon túli valóság, mely megalapozza az evilági fizikai létezést*] és a gregorián liturgia szinte teljesen egybeesik.

3. LUX FULGEBIT ÉS AZ ILLUMINATIO

A hajnali mise: *Lux fulgebit hodie super nos...* Bonaventúra kedvenc képei közé tartozik a fény. Itt erősen érződik az ágostoni és pszeudo-dionüszioszi hatás.
Az *Itinerarium* szerint: nyomok (vestigia); képmás (imago); megvilágosítás (illuminatio) szemlélő egyesülés vezet Istenhez.
Amikor a pásztorok fölött felragyog a fény, Bonaventúra ezt nem pusztán történeti eseménykének értelmezi. A pásztor a szemlélődő lelket jelenti. A hajnal pedig: a hitből a belső megvilágosodásba való átmenetet. Ezért fordul elő nála olyan gyakran a "lux", "splendor", "radius", "illuminatio" szó. A pásztormise tulajdonképpen az *Itinerarium* középső fejezeteinek liturgikus megfelelője.

4. PUER NATUS EST NOBIS ÉS A KRISZTUS-KÖZPONTÚ KOZMOSZ

A ünnepi mise: *Puer natus est nobis.* Első pillantásra ez a legemberibb karácsonyi szöveg. Bonaventúra számára azonban ez a legkozmikusabb. Számára Krisztus: a teremtés középpontja, az emberiség feje, az angyalok királya, a történelem célja. A gyermek nem egyszerűen egy újszülött csecsemő. Ő az a Logosz, akiben minden teremtetett. Ezért írja a *Collationes in Hexaëmeron* több helyén, hogy a világ teljes rendje Krisztusban nyeri el értelmét. A ünnepi mise himnikus öröme nagyon közel áll Bonaventúra gyakran használt gondolatához: Krisztus az univerzum közepe (*centrum universi*). **Az Itinerarium hét fokozata és a négy karácsonyi mise**

Érdekes megfeleltetés rajzolható fel:

Karácsonyi mise	**Bonaventúrai út**
Hodie scietis	felébred a vágy Isten után
Dominus dixit ad me	az örök Ige szemlélése
Lux fulgebit	a megvilágosodás
Puer natus est nobis	Krisztusban az isteni bölcsesség felismerése

Így a négy mise introitus-szövegei egy misztikus felemelkedés ívét rajzolják meg, a feltekintés távlatát nyitják meg és a Logosz fényét engedik beáramlani a látás által a tudat és a lélek világába.

EGY MÉG MÉLYEBB ÖSSZEFÜGGÉS

Bonaventúra karácsonyszemléletének talán legszebb sajátossága, hogy a betlehemi Gyermek és a keresztre feszített Krisztus nála elválaszthatatlanok.

Az *Itinerarium* csúcspontján nem a jászol, hanem a keresztre feszített Krisztus áll: *Transire cum Christo crucifixo* "Átmenni a keresztre feszített Krisztussal." Ezért a négy introitus Bonaventúra szemében nem egyszerűen a születés ünnepei lennének, hanem egy nagy ív kezdete: az Atya örök Igéje megszületik, világosságként fölragyog, láthatóvá lesz a világban,

végül a kereszten és a húsvéti misztériumban vezeti vissza a lelket az Atyához.
A bonaventúrai olvasatban tehát a karácsony nem önálló ünnep, hanem az *Itinerarium* első nagy állomása: a megtestesült Ige belépése az ember történetébe, hogy az embert visszavezesse az isteni életbe. Ez a szemlélet különösen jól illeszkedik a gregorián propriumok teológiai mélységéhez, amelyek a karácsonyt sohasem pusztán érzelmes betlehemi jelenetként, hanem a megtestesülés kozmikus és misztikus eseményeként ünneplik.

KARÁCSONYI GRADUALE GYŰJTEMÉNY

Míg az introitusok mintegy megnyitják a misztériumot, addig a graduálék általában már a szemlélődés mélyebb fokára vezetnek. Szent Bonaventúra kifejezetten kedvelte azt a teológiai módszert, amelyben ugyanaz a misztérium fokozatosan bontakozik ki a lélek előtt. A karácsony négy graduáléja szinte egy bonaventúrai meditációs lépcsősornak tűnik.

I. KARÁCSONY VIGÍLIÁJÁNAK MISÉJE

Graduále: **Hodie scietis quia veniet Dominus, et salvabit nos: et mane videbitis gloriam eius. V. Qui regis Israel, intende: qui deducis velut ovem Joseph.** Magyarul: Ma megtudjátok, hogy eljön az Úr és megszabadít minket; és reggel meglátjátok dicsőségét. V.: Izrael Pásztora, figyelmezz, aki József népét, mint nyájat vezeted.
Bonaventúrai értelmezés: Az *Itinerarium* első fejezeteiben Bonaventúra szerint az ember még nem látja Istent közvetlenül. Csak jeleket lát. Nyomokat. (*vestigia Dei*) A graduále kulcsszava: **videbitis** „meg fogjátok látni”. Ez az egész bonaventúrai misztika egyik alapszava. A hit emberének állapota: még nem birtokolja a látást, de már úton van felé. A vigília graduáléja tehát a *desiderium visionis Dei*, az Isten látása utáni vágy megfogalmazása és reménybeli teljesedése. Mert a látás a tudás eseménye, de még nem a szemlélésé.

II. ÉJFÉLI MISE

Graduále: **Tecum principium in die virtutis tuae: in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. V. Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.**
Magyarul: Tied a fejedelemség hatalmad napján, a szentek fényében; a hajnalcsillag előtt, magamból [az örökkévalóság méhéből] szültelek téged. V.: Mondá az Úr az én Uramnak: Ülj az én jobbomra, míg ellenségedet zsámolyává teszem lábaidnak.
Bonaventúra és az örök nemzés: Ha az egész karácsonyi liturgiából csak egyetlen tételt kellene kiválasztani, amely leginkább megfelel Bonaventúra metafizikájának, talán ez volna az. A középkori ferencesek számára Krisztus mindenekelőtt: az Atya örök Igéje. Az *ex utero ante luciferum genui te* sor nem időbeli születésről beszél. Ez az örök nemzés misztériuma. Bonaventúra a *Collationes in Hexaëmeron* előadásaiban újra meg újra azt hangsúlyozza, hogy minden teremtett fény az örök Igéből ered. Ezért a graduále központi szava: **splendor** fényesség. A bonaventúrai metafizikában a Fény nem hasonlat csupán. A fény az isteni önközlés szimbóluma. Ám az Önközlés nem szimbólum, hanem valóság. A realitás pedig ez: Az örök Ige a teremtés archetipikus világossága.

III. HAJNALI MISE (PÁSZTORMISE)
Graduále: **Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus, et illuxit nobis. V. A Domino factum est istud: et est mirabile in oculis nostris.**
Magyarul: Áldott, aki az Úr nevében jön. Az Úr az Isten, és felragyogtatta nekünk világosságát. V.: Az Úr cselekedte és csodálatos a mi szemünkben.
Bonaventúra: illuminatio. Most jutunk el az *Itinerarium* egyik kulcsszavához: illuminatio - megvilágosítás. A graduále tulajdonképpen az egész bonaventúrai megismeréselméletet egyetlen mondatba sűríti: Deus Dominus et illuxit nobis. „Isten ragyogtatta fel számunkra világosságát.”

Bonaventúra szerint minden valódi megismerés: Istentől indul, Isten világosságában történik, Istenhez vezet vissza. A pásztorok ezért nem csupán történelmi szereplők. Ők a megvilágosított lélek képei. Aki belépett az isteni fénybe.

IV. ÜNNEPI MISE

Graduále: **Viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri: jubilate Deo omnis terra. V. Notum fecit Dominus salutare suum: ante conspectum gentium revelavit iustitiam suam.**

Magyarul: Meglátta a föld minden határa Istenünk üdvösségét; ujjongjatok Istennek minden földek. V.: Az Úr nyilvánvalóvá tette üdvösségét; a nemzetek előtt kinyilatkoztatta igazságosságát.

Bonaventúra és a beteljesedett szemlélés: Az első graduále azt mondta: majd meglátjátok. A negyedik graduále már ezt mondja: mindenki meglátta. Ez szinte tökéletes bonaventúrai ív. Az *Itinerarium* elején: keresés van, a végén: látás. A ünnepi mise graduáléjában már nincs várakozás. Nincs ígéret. Nincs homály. A Megtestesült Ige megjelent. Az üdvösség látható lett. A rejtett Logosz történelmi valósággá vált.

A négy graduále mint bonaventúrai út

Graduále	**Bonaventúra nyelvén**
Hodie scietis	Vágyakozás az isteni látásra
Tecum principium	Az örök Ige szemlélése
Benedictus qui venit	Megvilágosodás Krisztus fényében
Viderunt omnes	A szemlélés beteljesedése

Egy különösen ferences olvasat: Van egy még mélyebb kapcsolat is. Szent Bonaventúra egész lelkiségében Krisztus három alakban jelenik meg: örök Ige az Atyában, gyermek Betlehemben, keresztre feszített az Egyház előtt. A karácsonyi graduálék különösen az első kettő közötti átmenetet jelenítik meg: **Tecum principium**: öröktől születő Ige. **Benedictus qui venit**: az érkező Krisztus. **Viderunt omnes**: a megjelent Krisztus.

Így Bonaventúra számára a karácsonyi graduálék nem egyszerűen ünnepi énekek, hanem az isteni Bölcsesség alászállásának misztériumát tárják fel. A lélek előbb várakozik, majd megvilágosodik, végül szemléli az örök Igét, aki Gyermekként jelent meg a világban. Ez pontosan megfelel annak az útnak, amelyet az *Itinerarium mentis in Deum* a vágytól a szemlélő egyesülésig leír.

KARÁCSONYI ALLELUJA GYŰJTEMÉNY

A karácsonyi Alleluják különösen közel állnak a bonaventúrai szemlélethez, mert maga az **Alleluja** a középkori teológusok számára nem egyszerű liturgikus közjáték, hanem az **isteni öröm és szemlélődés hangja**. Szent Bonaventúra szerint amikor a lélek már nem csupán értelmi fogalmakkal közelíti Istent, hanem az igazság szépségében gyönyörködik, akkor jut el az Alleluja állapotába.

I. KARÁCSONY VIGÍLIÁJA

Alleluia. **Alleluia. V.: Crastina die delebitur iniquitas terrae: et regnabit super nos Salvator mundi. Alleluia.**
Magyarul: Alleluja. Alleluja. V. Holnap eltöröltetik a föld bűne, és uralkodni fog rajtunk a világ Üdvözítője. Alleluja.
Bonaventúrai kapcsolat: Ez az egész karácsonyi liturgia egyik legdrámaibb mondata. Még nincs jelen a Gyermek. Még nem ragyogott föl a fény. Még nincs látás. Az ígéret: „Holnap…"
Az *Itinerarium* első lapjain Bonaventúra arról beszél, hogy a bűn akadályozza a lélek felemelkedését. A lélek először megtisztul (*purgatio*), s csak ezután képes a világosság befogadására. A vigília Allelujája valójában a megtisztulás Allelujája: a bűn eltöröltetik, az Üdvözítő uralkodik, megnyílik az út Isten felé.

II. KARÁCSONY ÉJFÉLI MISÉJE

Alleluia. **Alleluia. V.: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Alleluia.**
Magyarul: Alleluja. Alleluja. V.: Az Úr mondta nekem: Fiam vagy te, ma szültelek téged. Alleluja.

Bonaventúrai kapcsolat: Ez az Alleluja szinte a bonaventúrai teológia szíve. Bonaventúra szerint az egész teremtés az örök Ige mintájára jött létre. Az Atya öröktől fogva kimondja önmagát az Igében. A karácsony éjszakáján az Egyház nem Betlehemre tekint elsőként. Hanem arra a misztériumra, amelyet Bonaventúra így fogalmazna meg: az Atya örök önközlése. Az Alleluja itt már nem kér. Nem vár. Nem keres. Hanem szemléli az örök Fiút.
Az *Itinerarium* ötödik és hatodik fejezetének magaslatait idézi, ahol a lélek már az isteni lét benső titkába pillant.

III. KARÁCSONY HAJNALI MISÉJE (PÁSZTORMISE)
Alleluia. **Alleluia. V.: Multitudo militiae caelestis laudabat Deum, et dicebat: Gloria in excelsis Deo. Alleluia.**
Magyarul: Alleluja. Alleluja. V.: A mennyei seregek sokasága dicsőítette Istent, mondván: Dicsőség a magasságban Istennek. Alleluja.
Bonaventúrai kapcsolat: Itt lépünk át a kozmikus liturgiába. Bonaventúra egész gondolkodását áthatja az a dionüszioszi elképzelés, hogy a teremtett világ hierarchikusan Isten dicséretére rendeződik. Az angyalok: nem pusztán hírvivők, hanem a mennyei liturgia résztvevői. A pásztorok előtt feltárul az, amit Bonaventúra gyakran nevez *concentus universi*, a mindenség harmóniájának. A föld és az ég egy kórussá válik. A szemlélődő ember csatlakozik az angyalok Allelujájához.

IV. KARÁCSONY ÜNNEPI MISÉJE
Alleluia. Alleluia. V.: Dies sanctificatus illuxit nobis: venite gentes, et adorate Dominum: quia hodie descendit lux magna super terram. Alleluia.
Magyarul: Alleluja. Alleluja. V.: Szent nap ragyogott fel nekünk; jöjjetek nemzetek, és imádjátok az Urat, mert ma nagy világosság szállt le a földre. Alleluja.
Bonaventúrai kapcsolat: Ha egyetlen mondatot keresnénk, amely összefoglalja Bonaventúra illumináció-tanát, ez nagyon közel járna hozzá. Kulcsszava: **lux magna =** nagy világosság. Az *Itinerarium* szerint a lélek nem önmagából találja meg Istent. sten

világossága ereszkedik le hozzá. Pontosan erről beszél az Alleluja: nem az ember emelkedik föl először, hanem a Fény érkezik le. Ez Bonaventúra egyik legmélyebb alapelve. A kegyelem mindig megelőzi az emberi törekvést.

A négy Alleluja mint bonaventúrai út

Karácsonyi Alleluja	**Bonaventúrai fokozat**
Crastina die delebitur iniquitas terrae	megtisztulás (*purgatio*)
Dominus dixit ad me	az örök Ige szemlélete
Multitudo militiae caelestis	belépés a mennyei liturgiába
Dies sanctificatus illuxit nobis	az isteni megvilágosodás teljes fénye

Egy különösen szép szintézis: Ha az introitusokat, graduálékat és allelujákat együtt nézzük, akkor szinte egy teljes bonaventúrai karácsonyi misztagógia rajzolódik ki:

Vigília	**Éjfél**	**Hajnal**	**Ünnepi**
Várakozás	Örök Fiú	Angyalok dicsérete	Megjelent világosság
Hodie scietis	Dominus dixit	Lux fulgebit	Puer natus
Bűn eltörlése	Örök nemzés	Mennyei liturgia	Kozmikus megvilágosodás

Bonaventúra valószínűleg úgy olvasná végig ezt a liturgikus ívet, mint az *Itinerarium* karácsonyi változatát: a lélek először megtisztul, aztán szemléli az örök Igét, majd bekapcsolódik az angyalok dicséretébe, végül a Megtestesült Fényben eljut az Atya szemléletéhez. Ez feltűnően közel áll ahhoz a hétlépcsős felemelkedéshez, amelyet a La Vernán kapott látomás alapján az *Itinerarium mentis in Deum* lapjain leír.

KARÁCSONYI OFFERTORIUM GYŰJTEMÉNY

A karácsonyi offertóriumok különleges helyet foglalnak el a proprium tételei között. Ha az introitusok a belépés, a graduálék

a szemlélődés, az alleluják pedig az öröm kitörései, akkor az offertóriumok a bonaventúrai értelemben vett **visszaajánlás** (*reductio*) mozzanatát jelenítik meg: az ember már nemcsak befogadja az isteni ajándékot, hanem önmagát is visszaadja Istennek.
Szent Bonaventúra egész teológiájának egyik alapgondolata az, hogy minden Istentől ered és Istenhez tér vissza: *Exitus et reditus.* Azaz: Kiáradás és visszatérés.
Az offertórium liturgikus helye pontosan ezt testesíti meg.

I. KARÁCSONY VIGÍLIÁJÁNAK MISÉJE
Offertorium: **Tollite portas, principes, vestras: et elevamini portae aeternales: et introibit Rex gloriae.** (Zsolt 23,7)
Magyarul: Emeljétek fel kapuitokat, fejedelmek, és táruljatok ki, örök kapuk: hadd vonuljon be a dicsőség Királya.
Bonaventúrai értelmezés: A vigília offertóriuma már nem a történelmi Betlehemhez szól. A kapuk a középkori misztikában mindig a lélek kapui. Bonaventúra gyakran beszél arról, hogy az ember benső világát meg kell nyitni az isteni Bölcsesség befogadására. Az *Itinerarium* elején hangsúlyozza: a léleknek önmagába kell visszatérnie (*intra te ipsum redi*). A vigília offertóriumában a kapuk megnyitása valójában a szív megnyitása. A Király még érkezik. A lélek készülődik.

II. KARÁCSONY ÉJFÉLI MISÉJE
Offertorium: **Laetentur caeli, et exsultet terra ante faciem Domini: quoniam venit.** (Zsolt 95,11-13)
Magyarul: Örvendezzen az ég és ujjongjon a föld az Úr színe előtt, mert eljött.
Bonaventúrai értelmezés: Ez az offertórium kozmikus méretű. Nem emberek énekelnek. Nem pásztorok. Nem angyalok. Hanem maga a teremtés.
Bonaventúra egyik legkedvesebb gondolata: az egész világ Isten nyoma. (*vestigium Dei*) A teremtett világ számára Krisztus érkezése nem külsődleges esemény. A világ saját középpontját találja meg benne. Ezért örül: az ég, a föld, a teljes kozmosz.

A Bonaventúra által oly gyakran emlegetett *concentus universi* a mindenség harmóniája itt liturgikus formát ölt a felajánlás gesztusának lelki megformálásával a felajánlási ének szövegében.

III. Karácsony hajnali miséje

Offertorium: **Deus enim firmavit orbem terrae, qui non commovebitur: parata sedes tua, Deus, ex tunc: a saeculo tu es.** (Zsolt 92,1-2)
Magyarul: Megerősítette Isten a földkerekséget, hogy meg ne inogjon; szilárdan áll trónod ősidők óta; öröktől fogva vagy te.
Bonaventúrai értelmezés: Az éjféli mise az örök Fiút szemlélte. A hajnali mise offertóriuma ugyanennek a következményét mutatja meg. Az örök Logosz nemcsak megszületett: ő a világ rendjének alapja.
Bonaventúra a *Collationes in Hexaëmeron* előadásaiban sokszor visszatér arra, hogy minden teremtett rend az isteni Bölcsességből származik. A világ nem véletlen szerkezet. Nem önálló rendszer. Hanem: Krisztusban alapozott rend. Ezért jelenik meg az offertóriumban a stabilitás: *firmavit orbem* [egerősítette a földkerekséget], *parata sedes tua* [szilárdan áll trónod=a trónod szilárd]. A megtestesülés nem zavarja meg a kozmoszt. Éppen ellenkezőleg: kinyilatkoztatja annak valódi alapját.

IV. Karácsony ünnepi miséje

Offertorium: **Tui sunt caeli, et tua est terra: orbem terrarum et plenitudinem eius tu fundasti. Iustitia et iudicium praeparatio sedis tuae.** (Zsolt 88,12-15)
Magyarul: Tiéd az ég és tiéd a föld; a földkerekséget és mindazt, ami benne van, te alapítottad. Igazság és jog a te trónod alapja.
Bonaventúrai értelmezés: Ez talán a leginkább "bonaventúrai" offertórium. A ünnepi mise már nem a betlehemi jelenetet szemléli. Hanem az egész világot Krisztus fényében. A szöveg központi állítása: minden Istené.

Az *Itinerarium* végén Bonaventúra azt tanácsolja, hogy a lélek minden dologban Istent lássa. Nem önálló dolgokat. Nem elszigetelt létezőket. Hanem: a Teremtő nyomait. A ünnepi mise offertóriuma pontosan ezt énekli. A teremtés immár nem akadály. Hanem átlátszóvá válik. Minden visszamutat az Alapra. Krisztus a Közép, az Alapra mutat.

A négy offertórium bonaventúrai íve

Mise	Offertórium	Bonaventúrai jelentés
Vigília	*Tollite portas*	A szív kapuinak megnyitása
Éjféli	*Laetentur caeli*	A teremtés öröme az Ige érkezésekor
Hajnal	*Firmavit orbem terrae*	A Logosz mint a kozmosz rendjének alapja
Nappal	*Tui sunt caeli*	Minden létező visszautal Teremtőjére

Az introitus, graduále, alleluja és offertórium együtt Bonaventúra fényében

A négy mise propriumai együtt szinte egy teljes bonaventúrai lelki utat rajzolnak:

Liturgikus fokozat	Bonaventúrai út
Introitus	Meghívás és vágyakozás
Graduále	Elmélkedő szemlélet
Alleluja	A megvilágosított öröm
Offertórium	Önátadás és visszatérés Istenhez

A karácsonyi liturgia Bonaventúra tanításának prizmákán át nézve meghaladja korunk kulturális szintű várakozását. Krisztus születése a lélek teljes útja: a várakozástól az isteni világosságon át egészen addig, hogy az ember egész léte visszaajánlja magát annak az örök Igének, aki Betlehemben „értünk és üdvösségünkért” emberré lett.

KARÁCSONYI COMMUNIO GYŰJTEMÉNY

A karácsonyi misztérium liturgikus tetőpontja a communio szövegeihez érve tárul fel. Az introitus a meghívás volt, a graduále a szemlélődés, az alleluja az örvendező felragyogás, az offertórium pedig a visszaajánlás. A **communio** már a beteljesedés: az ember nemcsak szemléli a megtestesült Igét, hanem szentségi módon részesedik benne.
Bonaventúra számára ez különösen fontos. Az *Itinerarium* végén a lélek útja nem egyszerűen értelmi megértéshez vezet, hanem az Istennel való szeretet-egységhez. A communio tételek ezért szinte maguktól kínálják a bonaventúrai olvasatot.

I. KARÁCSONY VIGÍLIÁJÁNAK MISÉJE
Communio: **Revelabitur gloria Domini: et videbit omnis caro salutare Dei nostri.** (Iz 40,5)
Magyarul: Megnyilvánul az Úr dicsősége, és minden ember meglátja Istenünk üdvösségét.
Bonaventúrai értelmezés: A vigília elején még azt hallottuk: *Hodie scietis.* Most pedig: *Revelabitur gloria Domini.* A hangsúly az isteni önkinyilatkoztatáson van.
Bonaventúra szerint Isten lényege szerint ugyan felfoghatatlan, mégis megmutatja magát az Igében.
A communio kulcsszava: **revelabitur =** „kinyilatkoztatik". A lélek nem saját erejéből töri fel az isteni titkot. Isten maga tárja föl önmagát, szakítja fel az emberért Istenemberként a tér és az idő fedlapját. Ez a bonaventúrai kegyelemtan egyik alapelve.

II. ÉJFÉLI MISE
Communio: **In splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te.** (Zsolt 109,3)
Magyarul: A szentek fényességében, a hajnalcsillag előtt, az örökkévalóság méhéből szültelek téged.
Bonaventúrai értelmezés: Feltűnő, hogy ugyanaz a szöveg visszatér, amelyet a graduálában már hallottunk. A liturgia ezzel azt sugallja: amit korábban szemléltünk, abban most részesedünk. Az örök Fiú szemlélete eucharisztikus közösséggé válik.

Bonaventúra a *Breviloquium*-ban és a *De reductione artium ad theologiam* művében hangsúlyozza, hogy minden tudás végső célja az isteni Bölcsességben való részesedés. A communio ennek liturgikus megfelelője. Már nemcsak halljuk az örök nemzés titkát. Már az örök Fiúval egyesülünk, beleköltözünk az ő szent, szeplőtelen és engedelmes emberségébe.

III. HAJNALI MISE

Communio: **Exsulta, filia Sion; lauda, filia Jerusalem: ecce Rex tuus venit, Sanctus et Salvator mundi.** (vö. Zak 9,9)
Magyarul: Ujjongj, Sion leánya, dicsőítsd, Jeruzsálem leánya!
Íme, jön a te Királyod, a Szent, a világ Üdvözítője.
Bonaventúrai értelmezés: A hajnali mise egész szerkezete az érkező Krisztust szemléli. A communióban azonban az érkezés személyessé válik. Nem általában a világba jön. Hanem: „A te Királyod jön."
Bonaventúra lelkisége mélyen személyes. Krisztus nem pusztán kozmikus Logosz.
Nem csupán metafizikai középpont. Hanem az emberi lélek jegyese és királya. Ez a communio már a szeretet nyelvén beszél. A hitből lassan szerető egyesülés lesz.

IV. KARÁCSONY ÜNNEPI MISÉJE

Communio: **Viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri.** (Zsolt 97,3)
Magyarul: A föld minden határa meglátta Istenünk üdvösségét.

Bonaventúrai értelmezés: Figyelemre méltó, hogy a ünnepi mise graduáléja és communiója ugyanarra a zsoltárra épül. A liturgia ezzel egy teljes kört zár be. Amit hallottunk: *Viderunt omnes...* azt most a szentségi közösségben birtokoljuk.
Bonaventúránál a szemlélődés végső célja az, amit ő gyakran nevez: **sapientia =** ízlelt bölcsesség. Nem puszta emberi korlátokkal szűk tudás. Semmi esetre sem egy elmélet. Hanem megtapasztalt igazság.

A communio ezért a látás és a részesedés egysége. A Tudás és az Élet egysége az életre vezető tudás kompozíciójában. A világ üdvössége már nem kívül áll előttünk.
Az Eucharisztiában befogadjuk.

A négy communio bonaventúrai rendben:

Mise	Communio	Bonaventúrai jelentés
Vigília	*Revelabitur gloria Domini*	az isteni titok feltárul
Éjféli	*In splendoribus sanctorum*	részesedés az örök Fiú misztériumában
Hajnal	*Ecce Rex tuus venit*	Krisztus személyes eljövetele a lélekhez
Nappal	*Viderunt omnes*	a szemlélt üdvösség birtoklása

RÖVID ÖSSZEGZŐ KONKLÚZIÓ

Ha a négy karácsonyi mise teljes propriumát együtt nézzük, rendkívül szép bonaventúrai ív bontakozik ki:

Liturgikus rész	Lelki út
Introitus	meghívás
Graduále	szemlélődés
Alleluja	megvilágosodás és öröm
Offertórium	önátadás
Communio	egyesülés

A vigíliától a ünnepi miséig a liturgia ugyanazt az utat járja be, amelyet Szent Bonaventúra az *Itinerarium mentis in Deum*-ban leír. Először vágyakozunk a Megváltó után, aztán szemléljük az örök Igét, felismerjük a világosságot, önmagunkat felajánljuk neki, végül pedig eucharisztikus közösségbe lépünk vele.

A karácsony négy miséje, tehát Bonaventúra szemével nézve nem négy különálló szertartás, hanem egyetlen nagy misztikus zarándoklat: az örök Atyától születő Ige lejön a világba, hogy az embert visszavezesse az Atyához. A liturgia végére az ember

már nem csupán Betlehem szemlélője, hanem részesévé válik annak a szeretetközösségnek, amely az Atya, a Fiú és a Szentlélek örök életében ragyog.

Ezek az énekek együtt alkotják azt a biblikus és teológiai szövetrendszert, amelyen keresztül az Egyház a karácsony misztériumát nem csupán felidézi, hanem újra és újra jelenvalóvá teszi a hívők számára.